

MHJ

مجله تاریخ پزشکی

دوره سیزدهم، شماره چهل و ششم، سال ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/mh>

مقاله پژوهشی

نقش جمعیت شیر و خورشید سرخ در راه اندازی مراکز درمانی و بهداشتی نوین در ایران دوره پهلوی

سیدصمد آقامیری^۱، رامین یلفانی*^۲

۱. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام، شهرری، ایران.
۲. استادیار، هیأت علمی گروه تاریخ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام، شهرری، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: شیر و خورشید سرخ با تأسیس کردن مراکز بهداشتی و درمانی، نقش به سزایی در درمان بیماری‌ها ایفا کرد. جمعیت شیر و خورشید سرخ درواقع نخستین و بزرگ‌ترین جمعیت خیریه ایران بود که عهده‌دار وظایف مهم و متعددی در مسائل مربوط به امدادسانی در حوادث غیر مترقبه و امدادی، تأسیس بیمارستان و درمانگاه، تهیه دارو و تجهیزات پزشکی، تربیت پرستار، نگهداری از کودکان بی‌سرپرست، ارائه برنامه‌های ویژه برای جوانان و برخی فعالیت‌های عمرانی در داخل و خارج از کشور بود. یکی از مهم‌ترین و اولین فعالیت‌های شیر و خورشید سرخ در دوره پهلوی اول و دوم ساخت و راه‌اندازی مراکز درمانی و بیمارستانی در شهرها و شهرستان‌ها مختلف بود. این اقدامات از خطمشی و سیاست خاصی پیرو نمی‌کرد و با تأسیس جمعیت شیر و خورشید در مراکز استان‌ها، ساخت بیمارستان با کمک اعیان شهری، تاجران و خیران شروع می‌شد. مواد و روش‌ها: این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع تاریخی در پی یافتن پاسخ به این سؤال است که نقش شیر و خورشید در راه‌اندازی مراکز درمانی و بهداشتی نوین در دوره پهلوی چه بود.

یافته‌ها: جمعیت شیر و خورشید سرخ با ایجاد دسته‌های پزشکی سیار و تجهیزات کامل در کلیه سوانح و بلیات ارضی و سماوی (زلزله - سیل) با کمک‌های بسیار ذی‌قیمت و مهم، جان هزاران نفر از هم‌میهنان را از خطرات فوری، مرگ‌ومیر و بدبختی نجات می‌داد. نتیجه‌گیری: به نظر می‌رسد جمعیت شیر و خورشید سرخ با راه‌اندازی مراکز درمانی و بهداشتی نه تنها به جلوگیری از شیوع بیماری‌ها کمک کرد بلکه توانست با راه‌اندازی مراکز شیر و خورشید زمینه را برای تأسیس بیمارستان‌ها و مراکز درمانی در سال‌های بعد مهیا کند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۱۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۲/۱۶

واژگان کلیدی:

شیر و خورشید سرخ
بیمارستان
مراکز درمانی
بهداشت
امدادسانی

* نویسنده مسؤؤل: رامین یلفانی

آدرس پستی: ایران، تهران، بزرگراه ستاری، خیابان پیامبر غربی، پلاک ۱۱۲، واحد ۴، کد پستی ۱۴۷۱۹۵۳۱۸۸

پست الکترونیک:

rayalfani@yahoo.com

مقدمه

بوشهر، بهشهر، تبریز، تجریش، چالوس، خرم‌آباد، خرم‌شهر، خوی، دامغان، درگز، دزفول، دشت میشان، رشت، رضائیه، ساری، سقز، سلدوز، سمنان، سیرجان، شاهین‌دژ، شوشتر، شهرضا، شیراز، شوط، قم، قزوین، کاشان، کردستان، کرمان، کرمانشاه، گرگان، لاهیجان، محلات، مراغه، مشهد، میانه، نیشابور، همدان و یزد زمینه و بستر لازم جهت تأسیس و راه‌اندازی مراکز درمانی و بیمارستانی به وجود آمد (۳).

پیشینه پژوهش

بیشتر پژوهش‌ها و مقالاتی که درباره جمعیت شیر و خورشید توسط پژوهشگران نوشته شده است، جنبه‌های تاریخی مؤسسه مزبور را در نظر داشته‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به طرح پژوهشی با عنوان «تاریخچه جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران از سال ۱۲۸۵ تا ۱۳۵۷» در سال ۱۳۸۷ و همچنین «مؤسسات خیریه رفاهی - بهداشتی در دوره رضاشاه» در سال ۱۳۹۲ نوشته دکتر الهام ملک‌زاده و «تاریخچه و عملکرد جمعیت شیر و خورشید سرخ در عصر رضاشاه با تکیه بر اسناد» نوشته عمادالدین فیاضی در سال ۱۳۸۸ اشاره کرد. یکی از تفاوت‌های اصلی پژوهش حاضر با مطالعات انجام شده، تأکید آن بر نقش شیر و خورشید سرخ در راه‌اندازی مراکز درمانی نوین در دوره پهلوی است. از آنجا که در پژوهش‌های سابق بر نقش مؤسسه شیر و خورشید به عنوان یک مؤسسه خیریه و درمانی تأکید می‌شد، پژوهشگران بیشتر عوامل، دلایل شکل‌گیری و روند تاریخی راه‌اندازی مؤسسه شیر و خورشید سرخ به عنوانی مؤسس و پایه‌گذار بسیاری از مراکز درمانی نوین در دوره پهلوی تأکید دارد.

ملاحظات اخلاقی

در تدوین این پژوهش، اصل امانت‌داری و صداقت استناد به متون مورد استفاده، اصالت منابع و پرهیز از جانبداری در مراجعه به متون یا تحلیل‌ها، رعایت شده است.

بعد از پیروزی انقلاب مشروطیت؛ در سال ۱۳۲۷ که جنگ داخلی بین مشروطه‌خواهان و مستبدان جریان داشت، برای نخستین‌بار نمونه‌هایی از فعالیت‌های رسمی شیر و خورشید سرخ به چشم می‌خورد. این تلاش با حمایت ادارهٔ صحنه نظام و به همت امیر اعلم، معمار اصلی جمعیت شیر و خورشید، صورت گرفت. در آغاز تعدادی از دیپلمه‌های پزشک فارغ‌التحصیل دارالفنون پس از گذراندن آزمون‌های لازم استخدام شده، پس از آن با ایجاد مرخصی‌خانه‌های سیار متعدد، آن‌ها را به اردوهای مختلف جنگ روانه کردند. این جمعیت در جنگ‌های مختلفی که در قراچه‌داغ، قزوین، اطراف تهران، همدان، کرمانشاه جریان داشت، حضور یافتند و علاوه بر کمک به مجروحان جنگی، در پیشگیری از امراض مسری نیز کوشا بودند و حتی دو تن از اطباء جمعیت یکی در همدان و دیگری در شاهرود، در حین انجام وظیفه کشته شدند (۱).

مؤسسات زیادی در دوره پهلوی، به ساخت و راه‌اندازی مراکز درمانی و بیمارستانی اقدام کردند. از جمله این مؤسسات می‌توان به شیر و خورشید سرخ، بلدیه‌ها، وزارت بهداری، سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی، سازمان بیمه‌های خدمات اجتماعی، بنگاه حمایت مادران و نوزادان، انستیتو پاستور و مؤسسه حصارک رازی، انجمن ملی حمایت کودک، شرکت ملی نفت، مؤسسات وابسته به دانشکده پزشکی و حتی ارتش به اقداماتی در این زمینه اشاره کرد. در این دوره، جمعیت شیر و خورشید سرخ موفق شد ۳۹ بیمارستان، ۵۰ درمانگاه، ۵ آموزشگاه بهداری و ۹ زایشگاه در نقاط مختلف کشور تأسیس نماید. همچنین با ایجاد دسته‌های پزشکی سیار و تجهیزات کامل در کلیه سوانح و بلیات ارضی و سماوی (زلزله - سیل) با کمک‌های بسیار ذی‌قیمت و مهم جان‌هزاران نفر از هم‌میهنان را از خطرات فوری، مرگ‌ومیر و بدبختی نجات می‌داد (۲). با راه‌اندازی جمعیت شیر و خورشید در شهرهای آبادان، آباد، آذرشهر، آستارا، اراک، اردبیل، اسکو، اصفهان، ایرانشهر، ایلام، اهواز، بندرعباس، بوکان، بندر پهلوی،

مواد و روش‌ها

بلیات بود. موارد زیر خدماتی بود که شیر و خورشید سرخ در

این دوره (پهلوی اول) انجام می‌داد:

- کمک‌های فوری به آسیب‌دیدگان از حریق، زلزله و سیل
- کمک‌های عمومی مانند اطعام مستمندان، اهدای لباس و فرش و ذغال، اعزام تهیدستان به وطن خود و اعزام بیماران به بیمارستان‌ها

- تربیت بهیار و پرستار

- ایجاد تأسیسات بهداشتی مانند زایشگاه، درمانگاه، شیرخوارگاه و بیمارستان

- ایجاد تأسیسات عمومی مانند کارگاه برای مستمندان، پرورشگاه‌های اطفال یتیم، مهدهای کودکان و ...

- جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران تأسیساتی از قبیل واحدهای زیر در تهران برپا کرد:

- بیمارستان امدادی (مخصوص سوانح) به نشانی خیابان مولوی باغ فردوس

- بیمارستان و مرکز مبارزه با سرطان واقع در جاده کرج (محل بیمارستان پهلوی)

- آموزشگاه پرستاری واقع در شهرری

- مرکز مبارزه با سل واقع در خیابان جنوبی پارک‌شهر

- مرکز انتقال خون در محل بنگاه پاستور

- زایشگاه خانوادگی و اندرزگاه مرکزی دروازه شمیران اول خیابان گرگان

- پرورشگاه کودکان در خیابان ژاله (خیابان مجاهدین اسلام)

- درمانگاه کودکان (عباسی) در خیابان شیر و خورشید (چهارراه عباسی)

- درمانگاه عمومی نجم در بازارچه نایب‌السلطنه

- درمانگاه سعد در دربند شمیران

- درمانگاه جنوب شهر، خیابان شاهپور، خیابان مختاری

- کارگاه بافندگی، خیابان امیرکبیر

- مهد کودک شماره ۱، خیابان شاهپور (وحدت اسلامی)

- مهد کودکان شماره ۲، میدان فوزیه (میدان امام حسین)

- اندرزگاه شماره ۱، خیابان مولوی (محل دبستان نونبید رازی)

داده‌های این پژوهش از طریق منابع کتابخانه‌ای گردآوری شده و روش پژوهش نیز توصیفی - تحلیلی است. این تحقیق با به‌کارگیری داده‌های موجود در منابع و مآخذ مختلف تاریخی به نقش جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران در راه‌اندازی مراکز درمانی و بهداشتی در دوره پهلوی می‌پردازد. در این پژوهش تاریخچه جمعیت شیر و خورشید سرخ و اقدامات آن در دوره پهلوی اول و پهلوی دوم مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

بحث

جمعیت شیر و خورشید سرخ به طور رسمی فعالیت خود را از سال ۱۳۰۲ در ایران آغاز کرد هرچند که دهخدا معتقد است که پیش از این تاریخ جمعیت شیر و خورشید سرخ در ایران فعالیت داشت اما نام و نشانی نداشت (۴). طی اولین کنگره شیر و خورشید سرخ ۲۷ نفر از مؤسسين که در جلسه حضور داشتند به اکثریت آراء هفت نفر را به نام هیأت عاملی جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران انتخاب و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ هم طی بخشنامه شماره ۲۴۱ مورخه سی‌ام ماه مه سال ۱۹۲۴ (م) تأسیس جمعیت شیر و خورشید را به اطلاع کلیه جمعیت‌های عضو در سطح جهان رساند (۵). اعضای شیر و خورشید سرخ در سال ۱۳۰۴ در تهران ۴۱۰ نفر بودند.

در ۱۳۰۷، نخستین اقدامات برای تشکیل جمعیت زنان شیر و خورشید سرخ ایران صورت گرفت و جمعیت در سال ۱۳۰۸ به زلزله‌زدگان شیروان کمک‌رسانی کرد (۶) همچنین سازمان جوانان جمعیت، برای آموزش جوانان در جهت پرورش حس وظیفه‌شناسی و همکاری اجتماعی، تشکیل شد و برای تأسیس چند واحد بیمارستانی و ترابری جمعیت اقداماتی صورت گرفت (۶).

جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران به طور کلی عهده‌دار کمک و مساعدت به آسیب‌دیدگان و درماندگان و درمان مجروحین و بیماران و حمایت از آسیب‌دیدگان از حوادث و

و هیأت‌های امدادی و وسایل و لوازم را فراهم می‌نماید و همچنین مطابق مقررات بین‌المللی به زخم‌داران و اسیران خارج در حدود توانایی کمک و مساعدت خواهد نمود (۱۵). در ماده دوازدهم اساسنامه مقاصد و وظایف جمعیت در هنگام صلح به طور کلی در جنبه‌های مختلفی ذکر شده است:

- امور بهداشتی در موارد بلیات و مصائب عمومی همچون: حریق، زلزله، سیل، طاعون، وبا و سایر بیماری‌های واگیر و خطرناک.

- مسئله مبارزه با بیماری‌های عمومی مثل مالاریا، حصبه، سل، آبله، امراض تناسلی، نیز مبارزه با مگس و پشه و سایر حشرات موذی و مضر به تناسب هر شهرستان.

- دستگیری از فقرا و درماندگان به طور کلی مخصوصاً در اوقات قحطی و غارت‌زدگی و زمستان‌های سخت و سایر بلایای زمینی و آسمانی.

- جمع‌آوری و پرستاری و آموزش کودکان یتیم و بی‌بضاعت و نگهداری شیرخواران بی‌کس و یا فقیر.

- تربیت پرستاران برای بنگاه‌های پرستاری و شیرخوارگاه‌ها و کودکانستان‌ها و بیمارستان‌ها و سایر بنگاه‌های خیریه.

- تأسیس درمانگاه‌های عمومی و مجانی و داروخانه‌ها و بیمارستان‌های ثابت و سیار و آموزشگاه‌ها و ایجاد پست‌های امدادی در راه‌ها و دهات و قصبات.

- ایجاد هنرستان‌ها و بنگاه‌های پیشه و هنر برای ایتام و بیچارگان (۹).

۲. دوران خدمت‌گزاری شیر و خورشید سرخ ایران در

عصر پهلوی

دوران خدمت‌گزاری شیر و خورشید سرخ ایران در عصر پهلوی را می‌توان به دو دوره تقسیم کرد:

۱-۲. پیش از شهریور ۱۳۲۰: در این دوره فعالیت جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران بیشتر محدود به امور امدادی و رسیدگی به حال آسیب‌دیدگان و حوادث و سوانح بود، و احیاناً تأسیسات درمانی مفیدی در بعضی نقاط کشور از جمله آذربایجان به وجود آورد که اهم آنها بیمارستان‌های شیر و

- اندرزگاه شماره ۲، خیابان سیروس (محل دبستان نوبنیاد خیام)

- اندرزگاه شماره ۳، خیابان خراسان (محل دبستان سین دخت)

- اندرزگاه شماره ۴، خیابان سپه (محل دبستان نوبنیاد نظامی)

- اندرزگاه شماره ۵، خیابان امیرکبیر (محل دبستان نوبنیاد سعدی)

- اندرزگاه تجریش؛ تجریش، جنب شهرداری (۷)
نظیر مؤسسات مختلفی که اشاره شد در اکثر شهرستان‌های ایران که شعبه جمعیت در آنها فعالیت داشت موجود بود و جمعیت می‌کوشید روز به روز بر تعداد آنها بیفزاید. جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران برای مبارزه با مرگ‌ومیر کودکان و راهنمایی مادران شیرده و حمایت از ایشان و نظارت در تغذیه اطفال و تربیت آنها اقدام به تأسیس مؤسسات مخصوصی به نام «اندرزگاه» کرده بود. در این تأسیسات یک زن باردار از هنگام احساس بارداری تا وقت زایمان تحت مراقبت دقیق قرار می‌گرفت و زیر نظر قابله (ماما)های دیپلمه وضع حمل می‌کرد و کودک او نیز تا چندسالگی مواظبت می‌شد و بر ضد غالب بیماری‌های واگیر تلقیح می‌گردید و بدین ترتیب خدمتی به سلامت و صحت کودکان می‌شد تا ذخیره سودمندی برای کشور ایجاد شود (۷).

۱. اهداف و زمینه‌های فعالیت جمعیت شیر و خورشید سرخ

مطابق ماده دهم اساسنامه اصلاحی مصوب آبان‌ماه سال ۱۳۲۲ خورشیدی هدف از تأسیس جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران اساساً برای خدمات خیریه به نوع بشر و تخفیف رنج‌ها و مصائب و بهبودی صحت عمومی ذکر گردیده است و در ماده یازدهم مقاصد و اهداف جمعیت را به هنگام جنگ بیان داشته که جمعیت در این مواقع سمت معاونت بهداشتی ارتش را دارا می‌باشد و برای معالجه بیماران و زخمیان اعم از لشکری و کشوری در حدود امکان بیمارخانه‌های ثابت و سیار

۲-۲. شهریور ۱۳۲۰ به بعد: در این دوره جمعیت دامنه فعالیت خود را گسترش داد و نه تنها در رشته‌های چهارگانه (درمانی، خیریه، امدادی و تربیتی و اجتماعی) مربوط به وظایف اصلی مؤسسات صلیب سرخ و هلال احمر جهانی، بلکه در سایر رشته‌های خدمات خیریه و اجتماعی نیز، توفیق خدمت به مردم را داشت و در سراسر کشور نزدیک به ۳۰۰ مؤسسه مختلف خیریه و درمانی در ۱۲۳ شعبه اداره می‌کرد و علاوه بر فعالیت‌های درمانی و خیریه و امدادی، در امور تربیتی و اجتماعی نیز گام‌های بلندی برداشت (۸).

وضعیت بهداشت و درمان در نخستین سال‌های تشکیل جمعیت شیر و خورشید بسیار بد بود. از این رو جمعیت بر آن شد تا در حدود امکانات خود و جلب همکاری مردم در نقاط مختلف کشور، نهادهای درمانی برپا کند. این کار با کمک‌های مالی مردم و حمایت تعدادی از فرماندهان لشکر آذربایجان، در تعدادی از شهرهای این استان به اجرا درآمد. مؤسسات تابعه بخش بهداشت در تهران شامل اماکن زیر بود:

- درمانگاه جنوب؛

- درمانگاه کودکان؛

- درمانگاه سعد دربند؛

- درمانگاه پرورش امیراعلم؛

- درمانگاه نجم؛

- بیمارستان امدادی؛

- آموزشگاه پرستاری پهلوی اول؛

۲-۱-۲. درمانگاه جنوب شهر: درمانگاه جنوب شهر یکی از مؤسسات قدیم جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران است. از آغاز فعالیت بیماران مستمند و بی‌بضاعت را پذیرش، مداوا و معالجه می‌کرد. این درمانگاه که از صبح تا شب فعال بود از قسمت‌های چشم‌پزشکی، داخلی، تزریقات تشکیل شده و به بیماران؛ داروی رایگان می‌داد. کادر پزشکی درمانگاه عبارت بودند از: پزشک دیپلمه، یک ماما، دو پزشک‌یار و دو خدمت‌گزار جزء.

۲-۲-۲. درمانگاه کودکان: در سال ۱۳۱۸ در زمین اهدایی توسط یکی از خیرین به نام به صمدالله‌خان در نزدیکی چهار

خورشید سرخ تبریز، اردبیل، ماکو، خوی، بوکان و سلدوز در نقاط مختلف آذربایجان و پرورشگاه شیر و خورشید سرخ مشهد، اصفهان و تهران بود.

عملکرد جمعیت شیر و خورشید در سال‌های ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۰ به شرح زیر است:

- ایجاد تیمارگاه عمومی برای افراد بی‌بضاعت و خرید داروهای مجانی برای آنها.

- کمک به مهاجرین ایرانی که از شوروی مهاجرت کردند و جمعیت برای آنها اعانات جمع‌آوری کرد.

- کمک به سیل‌زدگان نپاوند در زمستان ۱۳۱۷ که در اثر اقدامات جمعیت مبلغ ۵۰۰۰۶۸ ریال اعانه جهت مصرف سیل‌زدگان قرار گرفت.

- با وقوع زلزله دی‌ماه ۱۳۱۸ در ترکیه از طرف جمعیت ۱۴۴۰۸۴ ریال جهت آسیب‌دیدگان ترکیه مساعدت شد.

- مبارزه با مرض وبا در زابل که در سال ۱۳۱۸ از خارج از کشور به زابل سرایت نمود و جمعیت معادل ۷۸۵۰۰ ریال دارو و لوازم تلقیح خریداری و به اداره کل بهداشتی داد تا به نقاط مورد ابتلاء فرستاده و به مصرف رسید.

- کمک مالی به درماندگان و اشخاص بی‌بضاعت برای کمک و هزینه سفر به محل خود که در مجموع از این بابت مبلغ ۱۲۱۲۵۶۹ ریال هزینه گردید.

- در سال ۱۳۰۸ مبالغی در بانک مسکو به حساب اعانه به زلزله‌زدگان آذربایجان جمع‌آوری شد و چون انتقال وجوه مزبور به موجب قانون به ایران مقدور نبود جمعیت تصمیم گرفت با آن پول مقداری دارو و یک دستگاه کامل رادیولوژی و فیزیوتراپی خریداری کند.

- ساخت تیمارگاه در جنوب شهر که با تصویب‌نامه هیات وزیران و اعتبار ۱۲۰۰۰۰ ریال ساختمان آن راه‌اندازی شد.

- با مساعدت وزارت کشور در هر شهرستانی که جمعیت شیر و خورشید تأسیس نشده بود، تشکیل شد و نیز بیمارستان‌های بزرگی در تبریز، رضائیه، مراغه، ماکو، آستارا، مهاباد و خوی ایجاد گردید (۸).

درمانگاه‌های عمومی و مجانی و داروخانه‌ها و بیمارستان‌های ثابت و سیار و آسایشگاه‌ها برای ایتام و اطفال کارگران بی‌بضاعت» بود. گذشته از این، طبق این هدف اساسی در مورد تأسیس درمانگاه و بیمارستان‌های عمومی و مجانی وظیفه‌ای بر عهده شیر و خورشید سرخ بود. شالوده بیمارستان امدادی جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران در سال ۱۳۲۴ ریخته شد. در آن سال جمعیت شیر و خورشید سرخ مرکزی، تنها یک درمانگاه داشت که در جنوب شهر به مداوای بیماران می‌پرداخت. و ساختمان آن استیجاری بود. حسین خطیبی در کتاب «رنج رایگان یا خاطرات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی» می‌گوید: «از سال ۱۳۲۶ به بعد با توجه به اینکه تعداد بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها در سراسر کشور بسیار محدود بود و موضوع درمان سامانی نداشت احساس کردیم کار گذشتگان را در خدمات درمانی دنبال کنیم. از این تاریخ بیشتر همت خود را در جمعیت برای ایجاد بیمارستان و درمانگاه صرف کردیم» (۱۱) وی در ادامه چنین روایت می‌کند «در هر نقطه از کشور که جمعیت تشکیل می‌شد اولین برنامه ما این بود که ساختمانی بنا کنیم که هم محل اداره جمعیت باشد و هم یک درمانگاه عمومی. هدفمان این بود افراد خیرخواه و علاقمند به همکاری در امور خیریه را در یکجا جمع کنیم» (۱۱). خدمتگزاران وقت جمعیت شیر و خورشید سرخ درصدد برآمدند، ساختمانی برای آن بیمارستان احداث کنند. بنابراین بخشی از اراضی باغ فردوس را تصرف کردند. در سال ۱۳۲۷ جمعیت تصمیم گرفت این محل را که آن تاریخ ساختمان آن نیمه تمام مانده بود، تکمیل کرده و برای یک بیمارستان امدادی مورد استفاده قرار دهد و این‌گونه بیمارستان شیر و خورشید سرخ ساخته شد و در سال ۱۳۲۸ افتتاح گردید و آماده خدمت به مجروحان و مصدومان مختلف حوادث مختلف شهر تهران شد. بخش‌های فعال این بیمارستان ۳۰ تختخواب عبارت بودند از:

- درمانگاه: در درمانگاه بیمارستان روزانه بیش از ۲۵۰ بیمار سرپایی مراجعه می‌کردند و درمان می‌شدند.

راه عباسی به جمعیت شیر و خورشید سرخ وقف شد تا در آن ساختمانی برای ایجاد مؤسسه بهداشتی فراهم آید و زمینه‌ای ایجاد شود تا مردم بی‌بضاعت و مستمند آن محل بتوانند به رایگان برای تأمین صحت خود و وسایل خود از وسایل بهداشتی استفاده کنند. اوایل سال ۱۳۲۷ نیز روزنامه اطلاعات مبلغ ۴۰۰ هزار ریال از محل مازاد درآمد تکفروشی روزنامه به منظور تأسیس یک مؤسسه بهداشتی به جمعیت اهداء کرد. جمعیت شیر و خورشید نیز با استفاده از زمین وقفی و وجوه اهدایی و اعتبار موجود «درمانگاه کودکان» را بنا نهاد (۹).

۲-۳-۲. درمانگاه سعد دربند: در سال ۱۳۳۰ شخص خیر و نیکوکاری به نام وحیدالدوله سعد برای کمک به بیماران مستمند دربند و قرای اطراف آن یک باب ساختمان نیمه تمام به جمعیت شیر و خورشید سرخ اهدا کرد تا پس از تکمیل، برای استفاده بیماران آماده شود. جمعیت نیز، به نیت خیرخواهانه ایشان، ساختمان درمانگاه را تکمیل کرد. و در سال ۱۳۳۱ طی مراسمی با حضور شمس پهلوی و اعضای هیأت مدیره و معتمدین محل، رسماً افتتاح و شروع به فعالیت کرد. یک نفر پزشک، یک نفر داروساز، یک نفر پرستار و دو نفر خدمتگزار در درمانگاه خدمت کردند. این در سال ۱۳۳۳ به جمعیت شیر و خورشید سرخ شمیران واگذار شد (۱۰).

۲-۴-۲. درمانگاه پرورش امیر اعلم: ساختمان درمانگاه پرورش امیر اعلم را شخصی خیرخواه به نام «پرورش» در زمان حیات خود به جمعیت وقف کرد و استدعا نمود درمانگاهی به نام «امیر اعلم» در آنجا تأسیس شود. برای اینکه یادی از واقف نیز شده باشد، به نام درمانگاه «پرورش امیر اعلم» نامگذاری و در سال ۱۳۲۸ طی مراسمی رسمی افتتاح شد.

۲-۵-۲. بیمارستان امدادی: یکی از هدف‌های اساسی جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران کمک رساندن فوری به مصدومان و سانحه‌زدگان و حادثه‌دیده‌ها بود. کسانی که مورد هجوم سیل قرار می‌گرفتند. علاوه بر آن، آن‌طور که در اساسنامه جمعیت قید شده است در بند «و» ماده ۱۹ یکی دیگر از وظایف اساسی جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران «تأسیس

بارداری و نوزادان را در دوره تغذیه و شیرخوارگی زیر نظر گرفته و با امکانات و تجهیزات موجود، آنان را مداوا و اصول بهداشت را به آنان می‌آموختند. چون برای تعمیم پروژه بهداشت و حمایت مادر و کودک در سراسر کشور قدرت مالی و معنوی زیادی لازم بود و بودجه آن زمان وزارت بهداشت، کفایت اجرای پروژه را نمی‌کرد از این رو در ۲۵ آذر ۱۳۱۹ به دستور شاه، سهیلی وزیر کشور وقت، برنامه حمایت مادران و کودکان را اجرا و بنگاه بهداشت مادر و کودک وزارت بهداشتی را با بنگاه حمایت مادران و نوزادان، ادغام کرد و یکجا مشغول انجام وظیفه شدند (۶-۷).

۴. تأسیس مدرسه پرستاری

جمعیت شیر و خورشید سرخ در سال ۱۳۲۶ مدرسه پرستاری را تأسیس کرد. برای اداره این مدرسه، مادموزال مونتو از سوئیس به ایران آورده شد و استخدام گردید. و با این اقدام توانست عده زیادی پرستار تربیت کند. بعد از آن در شیراز، اصفهان، تبریز، ارومیه و گرگان مدرسه پرستاری ساخته شد و در اکثر شهرستان‌ها مدرسه بهیاری توسط شیر و خورشید سرخ ساخته شد. جمعیت شیر و خورشید سرخ در حد توان کوشش کرد کمبود پرستار را که خیلی محسوس بود در بیمارستان‌های خود جبران کند (۱۱).

۵. سازمان انتقال خون

بیمارستان‌های ارتش و مراکز جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران از اولین مراکزی بودند که به صورت سیستماتیک اقدام به جمع‌آوری خون از میان اعضا و داوطلبان خود نمودند. یکی از وظایف جمعیت جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران بخش انتقال خون بود. این مرکز توسط جمعیت شیر و خورشید تأسیس شد. نخستین مرکز انتقال خون در مراکز استان‌ها دایر شد که شهرستان‌های نزدیک به خود را پوشش می‌داد (۱۱).

۶. مؤسسه تاج

تأسیس این مؤسسه در سال ۱۳۲۷، از جمله اقدامات مهم جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران بود. این مرکز از نظر اداری تحت نظر شیر و خورشید سرخ اداره می‌شد و از لحاظ فنی با

پرتونگاری: بیمارستان دستگاه مجهزی داشت و تمام عکس‌برداری‌های لازم برای بیماران بستری انجام می‌پذیرفت. - بخش جراحی: بیماران مصدوم که طبق تشخیص پزشک مجوز بستری شدن می‌گرفتند، فوری بستری شده و تحت عمل جراحی قرار می‌گرفتند.

- بیمارستان سیار: بیمارستان متحرکی بود که ده تخت‌خواب داشت و به تمام وسایل جراحی، دندانپزشکی و عکس‌برداری مجهز بود و هرگاه نقطه‌ای از کشور سانحه‌ای رخ می‌داد، گروهی مجهز متشکل از جراح، پرستار، متخصص عکسبرداری به محل سانحه مأموریت می‌یافتند و تحت نظر بیمارستان مرکزی انجام وظیفه می‌کردند (۶ و ۸).

۲-۶-۲. آموزشگاه پرستاری پهلوی اول: یکی از وظایف شیر و خورشید سرخ تربیت پرستاران کارآموده برای امور بهداشتی بود. از این رو، جمعیت این وظیفه مهم را در سرلوحه برنامه‌های خود قرار داده و در سال ۱۳۲۷ به تأسیس یک آموزشگاه پرستاری در تهران همت گماشت. از آن سال به بعد، فارغ‌التحصیلان این آموزشگاه به کار درمان و مراقبت بیماران و وظیفه پرستاری اشتغال داشتند و شیر و خورشید سرخ سالانه حدود ۴۰ پرستار در این آموزشگاه تربیت کرده و به جمع پرستاران تحصیل کرده اضافه می‌شد. در سال‌های اولیه فعالیت، شرایط ورود به این آموزشگاه، داشتن گواهینامه سیکل اول متوسطه بود. پیش از سال ۱۳۲۷، داوطلبانی واجد شرایط می‌شدند که دیپلم کامل متوسطه داشتند و دارندگان مدرک ششم طبیعی بر سایر رشته‌ها مقدم بودند. دانشجویان پس از انتخاب و گذراندن امتحان ورودی، مدت سه سال در این آموزشگاه به صورت شبانه‌روزی تحصیل می‌کردند و هزینه تحصیل آنها از طرف آموزشگاه و با بودجه جمعیت شیر و خورشید سرخ تأمین می‌شد (۱۰).

۳. بخش حمایت مادران و کودکان

بخش بهداشت مادران و کودکان در سال ۱۳۱۸ زیر نظر وزارت بهداشتی در محل هدایی مرحوم میرزاکی خواجه‌نوری (واقع در باغ فردوس) تأسیس و مادران باردار را در دوره

لازم به یادآوری است که در شهرهایی که جمعیت شیر و خورشید به ساخت مجموعه‌های بیمارستانی مبادرت ورزیده، از حمایت‌های مادی و معنوی بازگانان و کسبه و اصناف و افراد نیکوکار محلی بسیار برخوردار گردید (۱۴). در طی این سال‌ها و در نتیجه همین کمک‌ها بود که جمعیت شیر و خورشید توانست درمانگاه‌ها و داروخانه‌های مجهزی را در شهرستان‌های ایران ایجاد نماید و روزانه به تعداد بی‌شماری از بیماران مستمند و بی‌بضاعت، خدمات رایگان ارائه کند (۱۵).

جمعیت شیر و خورشید سرخ، در گردآوری کمک‌های مردمی از شیوه‌های نوینی که در ایران رایج نبود استفاده‌های زیادی کرد. شیوه‌هایی که علاوه بر جلب اعانات و حمایت‌های نقدی تجار و اعیان شهرها، از اتباع خارجی ساکن در برخی شهرهای بزرگ چون تبریز، اصفهان که اروپاییان و مسیحیان در آنجا اقامت داشتند و با این‌گونه برنامه‌ها آشنا بودند هم کمک‌های مالی دریافت می‌نمود. برپایی گاردن پارتی، کنسرت موسیقی، اجرای تئاترهایی با سناریوهایی نوشته شده از روی آثار ادبی و هنری معروف جهان، از جمله این شیوه‌ها جدید بود (۱۰).

۸. انتقال بیمارستان‌های وزارت بهداشتی

در سال ۱۳۴۹ و در زمان نخست‌وزیری امیرعباس هویدا، پیشنهاد انتقال مدیریت بیمارستان‌های وزارت بهداشتی به جمعیت شیر و خورشید از طرق سازمان بازرسی شاهنشاهی مطرح شد. این پیشنهاد به دلیل خدمات مطلوبی بود که در مقایسه با بیمارستان‌های وزارت بهداشتی ارائه می‌شد. در نتیجه این پیشنهاد، اداره امور بیمارستان‌های زیر نظر وزارت بهداشتی، به جمعیت شیر و خورشید منتقل شد (۱۲).

۹. کشتی بیمارستان فارور

حسین خطیبی، مدیر عامل جمعیت شیر و خورشید سرخ (رئیس کل جمعیت شیر و خورشید سرخ) از سال ۱۳۲۸ تا ۱۳۵۷، ساخت کشتی بیمارستان فارور را به کشور آلمان سفارش داد. این کشتی بزرگ ۵ هزار تنی که ۵۰ تختخواب بیمارستانی داشت و به نام یکی از جزایر خلیج فارس نام‌گذاری شده بود، دارای ۵ طبقه و بخش‌های مختلف چشم پزشکی،

مشارکت دانشکده پزشکی دانشگاه تهران و جمعیت شیر و خورشید. دانشکده پزشکی هر سال مبلغ چهار و نیم میلیون ریال به مؤسسه کمک می‌کرد و بقیه هزینه‌ها را شیر و خورشید تأمین می‌کرد. مؤسسه دو قسمت متمایز داشت: مرکز تشخیص تومورها و آزمایشگاه‌های وابسته و مرکز تحقیقات و عملیات علمی تاج. هریک از این دو مرکز زیر مجموعه‌هایی داشتند و به کارهای تحقیقاتی مشغول بودند (۱۲).

۷. بیمارستان‌های شیر و خورشید

اولین بیمارستانی که جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران بنا گردید، بیمارستان مشهد بود که در سال ۱۳۰۰، تأسیس شد. سه سال بعد در ۱۳۰۳، نیز در شهر تربت حیدریه، بیمارستانی ساخته شد. علاوه بر جنبه‌های رفاهی - بهداشتی، از نظر ساختمان‌سازی و ایجاد بناهای زیبا، وجود این تشکیلات درخور توجه بود. به ویژه که این مراکز از قبیل بیمارستان، اندرزگاه، پرورشگاه یتیمان، کوی‌ها و خانه‌ها، بیشتر در شهرهایی که مورد هجوم سیل یا عوامل دیگر قرار گرفته بودند، ساخته می‌شدند. در ادامه روند ایجاد و اقدامات هریک از جمعیت‌های شیر و خورشید شهرهای مختلف ایران در زمان رضاشاه و در فاصله سال‌های ۱۳۰۰ که نخستین بیمارستان افتتاح شد تا ۱۳۱۹، جمعاً ۲۵ مجموعه در دوازده شهر مختلف ایران پایه‌گذاری شد. برخی از این بیمارستان‌ها و مجموعه‌های درمانی و بهداشتی، از اهمیت بیشتری برخوردار بودند، و از نظر داشتن بنگاه‌ها و مؤسسات تابعه خیریه مصدر اقدامات و خدمات زیادی شدند. از جمله این مراکز بهداشتی و مجموعه‌های درمانی گسترده باید به شهرهای مشهد و تبریز اشاره کرد (۱۳). چنان‌که در مشهد تأسیسات جمعیت شیر و خورشید سرخ شامل پرورشگاه کودکان، مهدکودک‌ها، سه باب اندرزگاه، بخش امداد و کلاس‌های کمک امدادی بود. در تبریز هم بیمارستان جمعیت شیر و خورشید سرخ، دارای بخشی به نام «بخش روزانه بیمارستان» بود که در آن بیماران سرپایی و مستمند، معاینه و مورد مداوا قرار می‌گرفتند (۱۳).

۱۰۲ اندرزگاه، ۲۶ پرورشگاه، ۲۶ مرکز حمایت از مادران و کودکان و مؤسسات و مراکز دیگری مانند بانک خون به انجام رساند (۱۷).

فهرست اسامی شهرها و سال تأسیس مجموعه‌ها بهداشتی و بیمارستانی جمعیت شیر و خورشید سرخ (۱۶).

شهر	تعداد	سال
مشهد	۱	۱۳۰۰ش
بیرجند، تبریز	۲	۱۳۰۳ش
قم	۱	۱۳۰۵ش
رضائیه، ساری	۲	۱۳۰۷ش
آستارا، بوشهر، کرمانشاه	۳	۱۳۰۸ش
زنجان، سلدوز، مراغه	۳	۱۳۰۹ش
شیراز	۱	۱۳۱۰ش
اصفهان، کردستان	۲	۱۳۱۱ش
خوی	۱	۱۳۱۲ش
کرمان	۱	۱۳۱۴ش
رشت، اردبیل	۱	۱۳۱۶ش
اراک، اهواز، خرمشهر، کاشان، نیشابور، همدان، یزد	۷	۱۳۱۹ش

به گفته جواد ارباب‌زاده، معاون فنی مدیر عامل کل جمعیت شیر و خورشید، چون بیمارستان‌های جمعیت از استاندارد مناسبی برخوردار بودند و به نحو نسبتاً مطلوبی اداره می‌شدند، اداره بیمارستان‌های وزارت بهداشت نیز به جمعیت محول شد تا آنها نیز به حد استاندارد مطلوب برسد (۱۷) به این ترتیب، بیمارستان‌ها؛ درمانگاه‌ها؛ پرورشگاه‌ها و اندرزگاه‌های مختلفی در سراسر کشور ایجاد شد و تا آنجا که امکان داشت، هدف‌های جمعیت در بهبود وضع بهداشت و درمان مردم و نگهداری از کودکان بی‌سرپرست و رسیدگی به مستمندان برآورده می‌شد.

نتیجه‌گیری

جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران به عنوان یک نهاد امدادی - خیریه یکی از اولین و مهم‌ترین فعالیت‌های آن تأسیس

داخلی، گوش و حلق و بینی، زایمان و چند بخش دیگر بود و یک «لندینگ کرافت» هم داشت. آن زمان هنوز در بسیاری از بنادر اسکله ساخته نشده بود و کشتی‌ها نمی‌توانستند در ساحل پهلو بگیرند. از این رو کشتی در نقاطی که می‌بایست توقف می‌کرد و لندینگ کرافت را که به منزله آمبولانس کشتی بود به ساحل می‌فرستاد، بیماران سرپایی را درمان می‌کرد و کسانی را که بایستی بستری می‌شدند به کشتی برده و تحت مداوا قرار می‌داد. ضمناً کشتی دارای دستگاه آب شیرین کن بود و آب مورد نیاز کشتی را تأمین می‌کرد (۱۲).

باید یادآوری کرد که آن زمان اغلب بنادر حاشیه خلیج فارس سکنه بسیار کمی داشت و این امکان فراهم نبود که برای آنها درمانگاه ساخته شود زیرا با کمبود امکانات و کادر پزشکی، احداث درمانگاه و بیمارستان در آن نقاط نه ممکن بود و نه بازدهی کافی داشت. این بود که به فکر تهیه و تدارک این کشتی افتادند. کشتی ساخته‌شده بسیار مجهز بود و در حدود ۱۲ میلیون مارک خرج برداشت اما کار چندین بیمارستان را انجام می‌داد و برای جمعیت بسیار به صرفه بود این کشتی در مسیر خود از آبادان تا چابهار سه ماه حرکت می‌کرد و در بنادر و جزایر مسیر به مداوای بیماران می‌پرداخت و در بازگشت که باز سه ماه طول می‌کشید همین عمل را انجام می‌داد. علاوه بر این در هریک از شهرهای بوشهر، برازجان، بندرعباس، بندر لنگه بیمارستان‌هایی توسط جمعیت شیر و خورشید سرخ ساخته شد (۱۲).

در سال‌های اجرای برنامه سوم و چهارم، فعالیت‌های درمانی و بهداشتی سازمان خیریه دولتی و نیمه دولتی به ویژه «شیر و خورشید سرخ» توسعه یافت و بیشتر فعالیت‌های آنها صرف امور درمانی و بهداشتی شد. در همین راستا، سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی تا پایان سال ۱۳۴۶، تعداد ۳۰۲ درمانگاه، سه بیمارستان و یک آموزشگاه عالی پرستاری ساخت و راه‌اندازی کرد. جمعیت شیر و خورشید سرخ نیز در سال‌های ۱۳۶۴-۱۳۴۱ فعالیت‌های اجتماعی خود را از طریق ۶۰ بیمارستان، ۱۴۰ درمانگاه، ۱۱۷ مرکز امدادی و درمانی،

تضاد منافع

این پژوهش از حمایت هیچ مؤسسه و نهادی برخوردار نبوده و پیش‌تر تمام یا بخشی از آن در جای دیگری منتشر نشده است.

مراکز درمانی و بهداشتی در دروه رضاشاه بود. مراکز درمانی تأسیس شده توسط مؤسسه شیر و خورشید در دوره پهلوی اول در شهرهای مختلف و در دوره پهلوی دوم گسترش یافته و تبدیل به مراکز تخصصی‌تر در زمینه بهداشت و درمان بیماری‌ها شدند.

شیر و خورشید سرخ به عنوان یکی از متولیان راه‌اندازی مراکز درمانی و امدادی در شهرها و شهرستان‌ها در دوره پهلوی اول در بیش از ۴۰ شهر بزرگ شروع به ساخت بیمارستان کرد. بیشتر مؤسسات و مراکز زیر نظر جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران با کمک‌های مالی مردم و حمایت تعدادی از فرماندهان لشکری و کشوری در مناطق آذربایجان احداث گردید.

در دوره پهلوی دوم، جمعیت شیر و خورشید سرخ بیشتر تلاش خود را جهت ایجاد بیمارستان و درمانگاه‌ها در شهرهای مختلف صرف کرد در هر نقطه از کشور که جمعیت تشکیل می‌شد اولین برنامه این بود ساختمانی بنا کنند که هم محل اداره جمعیت باشد و هم یک درمانگاه عمومی.

جمعیت شیر و خورشید سرخ در راستای ایفا کردن نقش خود در تأسیس و راه‌اندازی مراکز درمانی، اداره کردن مراکز درمانی و بیمارستان‌های تحت نظر وزارت بهداشتی را بر عهده گرفت و با این اقدام، تلاش خود را در جهت تأسیس مراکز درمانی و بیمارستانی در مناطق مختلف کشور انجام داد. جمعیت شیر و خورشید سرخ با راه‌اندازی مراکز درمانی در مناطق مختلف ایران به خصوص در مناطق جنوبی توانست به تأسیس مراکز درمانی و بیمارستانی کمک کند و حتی موفق به تأسیس بیمارستان‌های بسیار در قسمت‌هایی از جنوب کشور شد.

اقدامات انجام شده توسط جمعیت شیر و خورشید سرخ در ایران و خارج از کشور با استفاده از روش‌های درمانی طب نوین انجام می‌شد. بدین ترتیب بیمارستان‌ها، درمانگاه‌ها، پرورشگاه‌ها و اندرزگاه‌های مختلفی در سراسر کشور ایجاد شد و تا آنجا که امکان داشت، هدف‌های جمعیت در بهبود وضع بهداشت با استفاده از مراکز درمانی و بیمارستانی با روش درمانی طب نوین برآورده شد.

References

1. Magazine Of Shir va Khorshid, june 1925, p. 13, sakma: 240/15560[.Persian]
2. Chahrazi E. The evolution of health in Iran: Tehran: seka publication. No data. p. 13. [Persian]
3. Malakzadah E. Iranian welfare and health charities in the Mohahmmad Reza shah period. Tehran: Publications of the Institute of Humanities and Cultural Studies: 2018. p. 221-222. [Persian]
4. Dekhoda A Dekhoda dictionary, 1961, Tehran, p. 192. [Persian]
5. Elwell-Sutton, Reza Shah Kabir or New Iran, Transelated by Abdolazim Sabori, Tehran: nashre Tabesh. 1963. p. 352. [Persian]
6. Pars Yearbook, 1929, pp. 60-63, pp. 34-36. [Persian]
7. Iranian Red Lion and Sun Population Advertising Brochure, no data. No place page 4-5. [Persian]
8. Etlaat, number 4554, 1942, p. 1-2. [Persian]
9. Pahlavinameh, july 1961, pp. 6-7, 24-25, 36. [Persian]
10. Iranian Red Lion and Sun Population, University of Tehran Press 1955. p. 14, pp. 84-85. [Persian]
11. Magazine Of Shir v Khorshid july 1951, p. 29. [Persian]
12. Khatibi H, Political, cultural and social memories of Dr. Hossein Khatibi, editor by Mortaza rasolipour, Tehran: 2003. p. 201, 202, 176, 178, 180, 207. [Persian]
13. Malakzadah E, Research project on the history of the Red Lion and Sun population of Iran. Tehran: Institute of Applied Science: 2008. pp. 131-135. [Persian]
14. Taeb H, Rasht hospitals from the Constitution to 1978, Rasht: Elijah Culture Publications, p. 192. [Persian]
15. Payane helal magazine, February 2003, number: 86, pp. 68-69. [Persian]
16. Malakzadah E, Welfare and health charities in the period of Reza Shah. Tehran: Publication of the history of Iran; 2013, pp. 238-239. [Persian]
17. Mortazavi Tabrizi M, Rural migration to cities and its economic and political effects in the Mohammad Reza shah period, Tehran: 2004, p. 180, 213-221. [Persian]

ORIGINAL ARTICLE

The role of the Red Lion and Sun in the establishment of modern health centers in Iran, the Pahlavi period

Seyed Samad Aghamiri¹ , Ramin Yalfani^{2*}

1. Ph.D. Student in History, Islamic Azad University, Yadegar Imam Branch, Shahr-e Rey, Iran.

2. Assistant Professor of History, Islamic Azad University, Yadegar Imam Branch, Shahr-e Rey, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article history:

Received: 18 February 2021

Accepted: 19 April 2021

Published online: 06 May 2021

Keywords:

Red Lion and Sun

Hospital

Medical Centers

Health

Relief

ABSTRACT

Background and Aim: The Red Lion and Sun played an important role in treating diseases by establishing health centers. The Red Lion and Sun population was the first and largest charitable society in Iran, which was responsible for many important tasks in matters related to relief in fortuitous and relief events, establishing hospitals and clinics, providing medicine and medical equipment, training nurses, caring for orphans, providing special programs for young people and some developmental activities inside and outside the country. One of the most important and first activities of the Red Lion and Sun in the first and second Pahlavi period was the construction and operation of medical centers and hospitals in different cities and towns. These measures did not follow a specific policy, and with the establishment of the Lion and Sun Society in the provincial capitals, the construction of the hospital began with the help of urban nobles, business people and charities. **Materials and Methods:** Using the descriptive-analytical method and using historical and archival sources, this research seeks to find the answer to the role of the lion and the sun in establishing modern medical and health centers in the first Pahlavi period.

Findings: Red Lion and Sun population by creating mobile medical teams and complete equipment in all accidents and land and celestial disasters (earthquake-flood) with very valuable and important helps, It saved the lives of thousands of our compatriots from immediate danger, death and misery.

Conclusion: It seems that the Red Lion and Sun Society helped prevent the spread of diseases by setting up medical and health centers and paving the way for the establishment of hospitals and medical centers by setting up the Lion and Sun centers.

*Corresponding Author: Ramin Yalfani

Postal Address: Unit 4, No. 112,
Payambar Gharbi St., Sattari Highway,
Tehran, Iran, Postal code 1471953188

Email: rayalfani@yahoo.com

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Cite this article
as:

Aghamiri S S, Yalfani R. The role of the Red Lion and Sun in the establishment of modern health centers in Iran, the Pahlavi period. *Medical History Journal* 2021; 13 (46): e12.